

**UNIVERSITATEA «OVIDIUS» - CONSTANȚA**  
**ȘCOALA DOCTORALĂ – TEOLOGIE**  
**CATEDRA MISIOLOGIE**

**PROFESORUL IOAN GH. SAVIN**  
**VIAȚA, OPERA ȘI ACTUALITATEA**  
**PRINCIPIILOR SALE APOLOGETICE**

**Coordonator științific: Pr. prof. dr. Vasile NECHITA**

**Doctorand: Petru-Viorel ENE**

**CONSTANȚA**

**2018**

## Argument

După cum se știe dimensiunea apologetică a credinței creștine s-a afirmat încă de la ivirea curentului gnostic, la mijlocul secolului I, fapt care a determinat și scrierea primelor epistole pauline; cel dintâi adevăr apărut fiind Învierea Mântuitorului: „Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră” (I Corinteni 15, 14).

De asemenea, se contesta adevărul că Hristos Domnul este Fiul lui Dumnezeu întrupat – Mesia cel așteptat de poporul lui Israel dar și Logosul creator și mântuitor – fapt care l-a determinat pe Apostolul neamurilor să ia o atitudine fermă, scriind creștinilor din Colose: „Acesta este chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, mai întâi-născut decât toată făptura, pentru că întru El au fost făcute toate, cele din ceruri și cele de pe pământ, cele văzute și cele nevăzute, fie tronuri, fie domnii, fie începătorii, fie stăpânii. Toate s-au făcut prin El și pentru El” (Coloseni 1, 15-16).

Creștinilor din Filipi același mare misionar și apologet al învățăturii creștine le scria că menirea sa fiind aceea de a *sta pentru apărarea Evangheliei* (Filipeni 1, 16), se simte dator să-i încredințeze că Hristos Domnul – „Dumnezeu fiind după chip” n-a socotit a fi o știrbire faptul că S-a întrupat, adică „S-a deșertat pe Sine chip de rob luând”, pentru a mântui întreg neamul omenesc. Din acest motiv, Fiul lui Dumnezeu „ascultător făcându-Se până la moarte – și încă moarte de cruce” primind – „Dumnezeu L-a preînălțat și I-a dăruit lui nume care este mai presus de orice nume.”

Acesta este și motivul pentru care – „întru numele lui Iisus – tot genunchiul (trebuie) să se plece, al celor cerești și al celor pământești și al celor de desubt”, mărturisind toată limba și toate semințiile „că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu-Tatăl” (Filipeni 9-11). Hristos Domnul este „strălucirea slavei și chipul ființei Lui” – adică a lui Dumnezeu, Care – „în zilele acestea de pe urmă – ne-a grăit nouă prin Fiul Său, pe Care L-a pus moștenitor a toate și prin Care a făcut veacurile” (Evrei 1, 3 și 2).

Hristos Domnul este Cel în Care „locuiește, trupește, toată plinătatea dumnezeirii” (Coloseni 2, 9), întrucât pe El – Fiul Său cel „venit la plinirea vremii” și „născut din femeie” (Galateni 4, 4) Dumnezeu a voit să-L arate că nu este doar „mai înainte decât toate și prin El sunt așezate”, ci și aceea că „printr-Însul toate cu Sine să le împace, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri, făcând pace prin El, prin sângele crucii Sale.” (Coloseni 1, 17 și 20).

Același spirit de apărarea dreptei credințe o regăsim și în celelalte scrieri apostolice – Sfintele Evanghelii, epistolele sobornicești și Apocalipsa – fapt care ne îndreptățește că această dimensiune mărturisitoare – și deopotrivă apologetică – a slujirii Bisericii lui Hristos nu este o *armă* a primilor apologeți creștini sau a celor care – încercând să răspundă atacurilor ereticilor – au căutat să apere credința creștină, făcând permanent apel la *paradigma apostolică a credinței în Hristos*.

Însuși Sfântul Apostol Pavel încredința pe creștinii din Corint: „Căci v-am dat, întâi de toate, ceea ce și eu am primit, că *Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi; și că a fost îngropat și că a înviat a treia zi, după Scripturi*” (I Corinteni 15, 3-4), formulă pe care și Sfinții Părinți de la Sinodul I ecumenic o vor prelua, atunci când vor formula primele articole de credință. Pe această linie apostolică și deopotrivă sinodală vor merge toți apărătorii dreptei credinței până în zilele noastre.

Iată de ce – căutând să răspundem atacurilor deloc puține lansate din partea reprezentanților curentelor antireligioase și seculare așa-numite moderniste și postmoderniste – nu putem ignora această dimensiune apologetic-misionară. Literatura apologetică – cu precădere cea din spațiul Ortodoxiei ecumenice – ne poate fi de un mare ajutor. Ea nu a lipsit nici din spațiul Ortodoxiei românești, chiar dacă autorii acesteia pot fi numărați pe degetele unei mâini.

Dintre acești autori face parte și Profesorul Ioan Gh. Savin, care – împreună cu Profesorul său Ioan (Irineu) Mihălcescu – a alcătuit un prim manual de *Apologetică* pentru licee și seminarii și un curs universitar pentru studenții de la facultățile de Teologie de la Chișinău, Iași și București. Din păcate, opera sa – destul de influențată de studiile apologetice apusene, în parte tributare aprofundărilor scolastice – nu este

cunoscută pe măsura importanței care i s-ar cuveni din punct de vedere al unei cercetări academice.

Așa se face că în *Apologetica ortodoxă*<sup>1</sup> – reluându-se motivarea Profesorului Ioan Gh. Savin din prefața manualului *Apologetica. Elemente de filosofia religiei creștine*, publicată în 1939, că s-a folosit de „cele mai recente achiziții ale antropologiei, sociologiei, statisticii, paleontologiei, etnografiei și fizicii”<sup>2</sup> – se arată că „o scurtă incursiune în ceea ce ține la Ioan Savin de identificarea, definirea și explicarea elementelor de referință din studiul Apologeticii evidențiază Apologetica drept disciplina teologică ce are ca obiect apărarea și justificarea religiei creștine prin mijloace oferite de rațiune.”

Într-o altă frază se arată că „nici I. Gh. Savin și nici Părintele Dumitru Popescu nu par să facă o distincție la nivel de metodă între *apologie* și *apologetică*, diferența fiind la nivel de obicei, între «punctual» și «ansamblu»” ceea ce conduce la întrebarea firească: „În măsura în care apologia este prin excelență, în viața eclesială, un demers de Teologie, nu ar trebui ca Apologetica să fie și ea mai mult decât filosofie sau știință?”<sup>3</sup>

Prin cercetarea de față încerc, pe cât îmi este posibil, să dau un răspuns acestei întrebări; mai mult, să arăt în ce măsură contribuția Profesorului Ioan Gh. Savin – prin Părintele profesor Dumitru Popescu – a fost preluată de preocupările academice privind mărturisirea credinței – în dialog cu cultura și filosofia, cu știința și descoperirile din domeniul neiuștiințelor – dar și în privința apărării apologetice a devărilor evanghelice. Mărturisesc faptul că nu prea am găsit material în acest sens, în afară de cărțile Profesorului Ioan Gh. Savin – care au fost reeditate – și de *Apologetica rațional-duhovnicească a Ortodoxiei*, scrisă de Părintele profesor Dumitru Popescu, ca referințe bibliografice legate direct de tema pe care am propus-o spre cercetare.

În ciuda acestei sărăcii de referințe bibliografice, am speranța că prin cercetarea de față pot contribui la umplerea unui gol resimțit în apologetica

---

<sup>1</sup> Volumul I – coordonat de Adrian LEMENI, Pr. Răzvan IONESCU, Diac. Sorin MIHALACHE, Cristinel IOJA – a apărut în 2013, la Ed. Basilica, București.

<sup>2</sup> Apud *Apărarea credinței. Tratat de Apologetică*,

<sup>3</sup> *Apologetica ortodoxă*, volumul I, p. 54.

ortodoxă din arealul Ortodoxiei românești, arătând – în mod convingător – că multe din contribuțiile Profesorului Ioan Gh. Savin – prin strălucita valorificare realizată de Părintele academician Dumitru Popescu – se regăsesc în studiile apologetice apărute în spațiul ortodox românesc, constituind o valoroasă contribuție a gândirii teologice din România la tezaurul teologic ecumenic.

Mulțumesc – pe această cale – sugestiilor și permanentei călăuziri pe care le-am primit de la Părintele Vasile Nechita, conducătorul științific al acestui demers academic, el însuși ucenic al Părintelui Dumitru Popescu; mulțumesc și celorlați care m-au ajutat în realizarea acestui proiect de teză de doctorat. De un real folos mi-au fost și unele sugestii oferite de Părintele dr. Lucian Muscalu, care m-a ajutat și în procurarea bibliografiei legată de cărțile și studiile teologice semnate de Părintele profesor Dumitru Popescu.

## Introducere

Într-o lume frământată și neliniștită, supusă atâtor schimbări dar și expusă provocărilor, avem nevoie, mai mult decât oricând și decât orice, de repere clare, puternice și consfințite de timp și posteritate. Identitatea de neam și credință este o datorie pentru orice român, acum când deja plutim pe valurile, nu de puține ori potrivnice, ale globalizării.

Și dacă creștinismul a fost cel ce ne-a ținut pe noi – „această insulă latină, într-o mare slavă” – cum spunea istoricul A. D. Xenopol,<sup>4</sup> datoria noastră este cu atât mai mare să apărăm valorile creștine; iar pentru noi românii este o îndatorie de suflet a apăra valorile credinței strămoșești. Nu pentru că ar fi altceva creștinismul românesc, ci pentru simplul fapt că noi românii suntem singurul popor din această zonă a Europei, care nu are un certificat de botez, căci ne-am născut ca neam dintr-un aluat creștin; sau altfel spus am fost creștini înainte de a fi români, cum declara în articolele sale istoricul Radu Vulpe.

De fapt noi ne-am păstrat romanitatea limbii prin credința creștină, așa cum o dovedesc mulți dintre termenii religioși din limba română. Părintele academician Mircea Păcurariu arăta că „un argument puternic pentru vechimea creștinismului la daco-romani este și cel lingvistic”, deoarece „numeroase cuvinte cu înțeles creștin din limba română sunt de origine latină, îndeosebi cele care privesc noțiunile de bază ale credinței. Aceasta constituie o dovadă în plus asupra pătrunderii creștinismului la noi încă din timpul când Dacia era provincie romană, căci o serie de termeni de organizare bisericească au fost preluați mai târziu de slavi în perioada conviețuirii cu ei.”<sup>5</sup>

Ca o adevărată confirmare a celor afirmate de Părintele academician Mircea Păcurariu este și faptul că – întrucât ungurii au fost creștinați prin misionari bizantini – unele cuvinte creștină de origine romană sau slavă au fost

---

<sup>4</sup> Vezi Petru-Viorel ENE, *Profesorul Ioan Gh. Savin în Nota autobiografică și dosarele Siguranței*, în „Theologia pontica”, nr.3-4/2017, p 35.

<sup>5</sup> Preot prof. dr. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Române*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 2006, p. 20.

preluate de la populația romanică din aceste ținuturi carpato-danubiano-pontice; fapt care îndreptățește afirmația lui Menumorut că – la amenințarea ungarilor că sunt urmașii lui Attila-*biciul lui Dumnezeu* – se va adresa Împăratului de la Constantinopol. Nu mai puțin cele afirmate de *Luceafărul poeziei românești* – Mihai Eminescu – în privința faptului că noi și cultura noastră creștină s-a constituit *într-un strat de cultură la gurile Dunării*.

Chiar și colindele noastre – despre care B. P. Hașdeu afirma că sunt *un românism la slavii din jurul nostru* – vin să adeverească faptul că românii s-au născut dintr-un aluat creștin; mai bine-zis înainte de a fi români – deoarece aici a fost o populație daco-romană – am fost creștini prin predica celui dintâi chemat – Sfântul Apostol Andrei. Iată de ce se cuvin aceste precizări: Mai întâi, noi nu am fost încreștinați de la vârful piramidei spre bază, adică s-a botezat voievodul – regele sau domnitorul – și apoi, printr-un ordin, tot poporul a trebuit să urmeze credința domnitorului! În al doilea rând, noi nu avem o dată fixă în istorie care să ateste când ne-am încreștinat ca popor.

După cum știm popoarele din jurul nostru s-au încreștinat la comanda stăpânilor lor, proces care a avut loc la date bine cunoscute. Astfel, bulgarii s-au încreștinat în masă – în anul 864 – după ce mai întâi s-a botezat regele lor Boris, devenit Mihail prin botez, după numele nașului, Împăratul Mihail al III-lea Bețivul (842 – 867). Rușii aveau să aibă parte de o altă experiență. Atunci când Împăratul Vasile al II-lea Bulgaroctonul (967-1025) a fost trădat de domesticul Bardas Phocas – trimis să respingă detașamentele lui Bardas Skleros, aduse de la Bagdad, în august 987 – s-a văzut nevoit să apeleze la ajutorul unui barbar – marele cneaz de Kiev, Vladimir Sviatoslavici.

„Acesta – cum se consemnează în documentele vremii – s-a învoit să-i trimită o parte din drujina sa – adică din cei care făceau parte din alianța sa de prieteni, n.n. – dar a pus o condiție: Să-i fie dată de soție Ana, sora lui Vasile și a lui Constantin.” Negreșit că această – ținând cont de mentalitatea nobiliară a vremii, n.n. – a fost considerată a fi „o pretenție

nemaipomenită”, deoarece „prințesele romei<sup>6</sup> nu se măritau cu străinii demni de dispreț!”<sup>7</sup>

Având în vedere faptul că Imperiul bizantin era în preajma colapsului, trebuia găsită acea regulă – statornicită de veacuri – care putea veni în ajutorul evitării acestui sfârșit. Negreșit, excepții se mai fuseseră făcute până atunci,<sup>8</sup> dar numai cu unele rude ale familiei imperiale; nicidecum însă cu cele născute în casa imperială, adică cu așa-numitele porfirogenete. Forțat de împrejurări și având nevoie grabnică de ajutor, Împăratul Vasile al II-lea a acceptat cererea principelui kievean, cu condiția încreștinării lui. Într-adevăr, după ce rușii i-au ajutat pe bizantini și cei doi Bardas au fost învinși, Vladimir s-a botezat; apoi toți supușii săi au fost nevoiți să se lepede de vechea lor credință și să primească noul mod de viață, descoperit de Dumnezeu prin Fiul Său, Mântuitorul Hristos, anume creștinismul.

La rândul lor, ungurii au un certificat de botez ce poartă înscris anul 1000, deși aici se cuvin a fi făcute anumite precizări de făcut,<sup>9</sup> deoarece și până atunci Cuvântul Evangheliei fusese predicat de misionari trimiși de la Constantinopol. Mai ales dacă ținem cont că ținutul locuit de unguri era între capitala Imperiului bizantin și Slavonia mare, unde au mers să propovăduiască Evanghelia lui Hristos frații Metodiu și Chiril – Apostolii slavilor. Așadar începuturile se situează cu mult înaintea anului 1000, când se consemnează creștinarea lor în mod oficial.

Să nu uităm că nu cu puțin timp mai înainte – în timpul Patriarhului Fotie (820-995) – primiseră creștinismul și sârbii sau slavii de sud, în

---

<sup>6</sup> După cum știm bizantinii, având conștiința că sunt urmașii Imperiului roman, își spuneau *romei*, adică romani.

<sup>7</sup> S.B. DAȘKOV, *Împărați bizantini*, ed. Enciclopedică, București, 1999, p. 256. Erau demni de dispreț cei care nu primiseră credința creștină; or, o prințesă creștină nu se putea căsători cu un păgân.

<sup>8</sup> Astfel, nepoata împăratului Ioan Tzimiskes – Theophano – a devenit soția împăratului Otto al II-lea al germanilor; diferența dintre cei doi ne se datora doar în ceea ce privește rangul miresii, ci și în privința statutul mirelui: Otto al II-lea era creștin, pe când Vladimir era păgân.

<sup>9</sup> Începuturile încreștinării ungarilor – receptați în izvoarele bizantine sub denumirea de *turci* – trebuie să le plasăm în vremea Împăratului Constantin VII Porfirogenetul (945-959), când o delegație trimisă din partea lor a ajuns la Constantinopol și – la întoarcere – a fost însoțită de Episcop Ierotei, pentru a face misiune printre ei. De altfel, ungurii, care au primit inițial creștinismul sub formă răsăriteană, sunt singurii catolici care nu au *Dies Natalis Domini*, ci *Carakcioni* – *Crăciunul*, așa cum întâlnim la ortodocși. Căsătoria principilor unguri cu prințese apusene avea să schimbe orientarea acestora; părăsind Constanopolul se vor orienta spre Roma; punctul central fiind anul 1000, când are loc încreștinarea sub Ștefan cel Sfânt a cărei mamă era o prințesă bizantină.

timpul cneazului Mutimir, aproximativ în a doua jumătate a secolului al IX-lea.<sup>10</sup> După cum vedem la toate aceste popoare din jurul nostru creștinismul s-a impus poporului după convertirea conducătorilor lor, fapt care nu a fost consemnat în privința poporului sau neamului românesc.

Iată de ce – cu totul îndreptățit – putem spune că în privința românilor lucrurile au stat cu totul altfel; la strămoșii noștri încreștinarea nu a fost impusă de nimeni, ci a avut loc un proces lent de încreștinare, care a s-a desfășurat pe parcursul primelor două-trei secole, când locuitorii nord-dunăreni au adoptat noul mod de viață descoperit de Dumnezeu oamenilor prin Fiul Său – Mântuitorul Hristos – încât, peste ani – în secolul al VII-lea și următoarele – noul popor care s-a ivit pe harta Europei s-a arătat a fi un popor ce s-a născut dintr-un aluat creștin.

Am putea spune că pentru români creștinismul este înscris în ADN-ul său, deoarece face parte în mod ontologic din ființa sa ca neam; de aceea, nu-i o exagerare a spune că particularitățile – sau specificul acestui creștinism – dovedesc, o dată în plus, că latinitatea nu poate fi considerată ca fiind în mod exclusiv legată de confesiunea romano-catolică. De aceea, putem vorbi despre un profil anume al creștinismului românesc, atât de frumos surprins de savantul nostru sovejan – Simeon Mehedinți – în lucrare sa, care are chiar acest titlu.<sup>11</sup> Acest tezaur deosebit trebuie nu doar păstrat, ci și promovat în lumea contemporană.

Fiecare creștin român este dator să contribuie – după posibilitățile sale – la îmbogățirea și valorificarea modului de viață adus în lume de Mântuitorul Hristos. De această îndatorire au fost conștienți mulți dintre intelectualii și bunii români din perioada interbelică, atunci când întărirea unității dintre românii din toate provinciile reunite sub oblăduirea aceluiași stat național devenise o cerință și un program de dimensiuni naționale, în cadrul căruia Biserica străbună avea să joace un rol mai mult decât definitoriu.

---

<sup>10</sup> Patriarhul Fotie este numit *nașul popoarelor slave*, deoarece în timpul păstoriei sale a avut loc cea mai mare misiune de încreștinare a acestora; nu mai puțin a cazarilor și moravilor. Este misiunea vorba de misiunea desfășurată de frații Metodie și Chiril, cei care au reușit să biruiască mentalitatea veacului lor și să impună a treia limbă sacră – limba slavă.

<sup>11</sup> Simeon MEHEDINȚI, *Creștinismul românesc*, în „Chemarea Vremii”, 1940.

Nu mai puțin, din aceste motive, s-au înscris în împlinirea acestui deziderat și teologii de la cele trei mari facultăți de Teologie: Cernăuți, București și Sibiu; acestora avea să se adauge și cea de la Chișinău. Nu trebuie uitat nici academiile teologice din Ardeal. Fiecare dintre dascălii acestor pepiniere de slujitori luminați ai Ortodoxiei românești, căreia – după căderea Bisericii Ortodoxe Ruse sub tăvălugul distrugător al bolșevismului – îi revenea, în calitate de cea mai mare Biserică Ortodoxă, un rol destul de însemnat în Ortodoxia ecumenică.

Așa se face că mulți profesori de Teologie s-au implicat în această grea și dificilă lucrare misionară; fiecare slujind cu darul pe care l-a primit de la Dumnezeu. Dar cum darurile sunt diferit împărțite și slujirea lor a fost pe cât de diferită pe atât de binevenită și de roditoare în sânul Bisericii străbune. Printre cei ce au excelat în această privință se cuvine – în iubire de adevăr și de prețuire a oricărui efort misionar pentru apărarea dreptei credințe – să-l menționăm și pe Profesorul Ioan Gh. Savin, un apreciat dascăl și savant al Teologiei românești, care s-a remarcat prin activitatea apologetică de excepție.

Cine a fost Profesorul Ioan Gh. Savin? – este tocmai întrebarea la care dorim să răspundem în cadrul cercetării academice pe care mi-am propus să o realizez prin alcătuirea acestui proiect de teză de doctorat. Mai ales că acest dascăl – prin Părintele academician Dumitru Popescu – este cel care a pus bazele, împreună cu Părintele Ioan (Irineu) Mihălcescu, disciplinei Apologetica rațional-duhovnicească ortodoxă în cadrul Teologiei academice românești de astăzi.

### **Lucrarea se întinde pe cinci capitole (pp. 13 – 306).**

În primul capitol (pp. 13- 70) sunt redate secvențe din viața profesorului Ioan Gh. Savin, începând cu școala primară și până la ocuparea unui post de profesor universitar, precum și ciocnirile sale cu Siguranța Statului și Securitatea. Informațiile din dosarul de urmărit, existent în Arhiva CNSAS, întregesc acest tablou.

Cel de al doilea capitol (pp. 70 – 115), ni-l înfățișează pe marele apologet în calitatea sa de *apărător al credinței ortodoxe*.

Al treilea capitol (pp. 116-159) prezintă punctul de vedere al profesorului Ioan Gh. Savin asupra Apologeticii și evidențiază actualitatea principiilor ei. Deosebit de important este punctul de vedere, exprimat de profesorul Savin, față de raportul dintre știință și credință, care nu sunt antagonice ci complementare (pp. 150-159)

Cel de al patrulea capitol (pp. 160 – 277) surprinde viziunea profesorului Ioan Gh. Savin asupra a două din argumentele raționale și anume asupra celui ontologic și a celui cosmologic. Deosebit de interesant este faptul că punctul de vedere asupra evoluționismului, prezentat de profesorul Ioan Gh. Savin, este de o actualitate desăvârșită, iar ceea ce ne descoperă prin demascarea lui Ernest Haeckel, ar trebui să fie cap de acuzare asupra falsurilor din manualele, dicționarele și enciclopediile de biologie. Redăm subcapitolul 4.2.3.1, *Evoluționismul și excrocheria lui Haeckel*

În condițiile dezvoltării ingineriei moleculare, a celei embrionare, a descoperirii rolului ADN-ului – și nu numai – a vorbi despre evoluție, în sensul darwinist și materialist, este cea mai mare dovadă a neaducerii bibliografiei la zi! Când Darwin a lansat cartea sa *Originea speciilor* și implicit *teoria evoluției materiei*, impactul a fost de nebănuit.

Omului de știință de la mijlocul secolului al XIX –lea i s-a părut o descoperire epocală; mai ales că, la foarte puțin timp, un admirator al lui Darwin – pe nume Ernst Haeckel, zoolog german – a lansat năstrușnica teorie a *generației spontanee*, prin care susținea că viața ar fi apărut deodată din materia nevie, fiind pus totul pe seama unei substanțe foarte simple – din punct de vedere chimic – numită de el *protoplasma*.<sup>12</sup>

Aceasta ar fi fost o combinație succesivă de elemente chimice, dintre care cele mai importante erau dioxidul de carbon, oxigenul și azotul. Haeckel susținea acest lucru fiindcă în deceniul al șaptelea al secolului al XIX-lea „biologii vedeau celula ca pe o nediferențiată și omogenă globulă de plasmă.”<sup>13</sup>

Excrocheria intelectuală a lui Haeckel este de notorietate internațională. Ne permitem să reiterăm istoria: În anul 1859, vasul de explorare „Cyclops”

---

<sup>12</sup> Pentru el, celula era un simplu cocoloș mic de combinație albuminoasă de carbon.

<sup>13</sup> Ioan BUTE, *Are evoluționismul dovezi științifice?*, ed. Corgal Press, Bacău, 2014, p. 32.

a cules de pe fundul mării un nămol ciudat, de culoare verde. Haeckel – examinându-l la microscop – a ajuns la concluzia că semăna cu *protoplasma*. Epocala descoperire a comunicat-o unui prieten al său, mare admirator și apărător al lui Darwin, anume Thomas Henry Huxley. La rândul său, Huxley – examinându-l la microscop acel mâl – a ajuns la aceeași concluzie. Așa s-a născut *teoria abiogenezei*, prin care se stipula ca viața a apărut din materia nevie, deși acel nămol nu a dat nici un semn de evoluție!

Mai mult, ulterior s-a demonstrat – prin folosirea unui microscop mai bun – că protoplasma sau micile cocoloașe, cum erau considerate celulele, conțineau mii de tipuri de diferite celule organice, proteine și acizi nucleici și nu numai! Teza celor doi a fost anulată de experimentul făcut de Louis Pasteur, care a fiert o supă într-un vas special de sticlă și pe care l-a închis ermetic. După un timp, desfăcând vasul, a constatat că supa era la fel de limpede și că nu se *născuse* nici un microorganism, ceea ce anula teoria generației spontanee.

Dar lucrurile nu s-au oprit aici. Haeckel – având talent la desen și văzând că nu fusese adusă nici o dovadă în susținerea evoluției speciilor propusă de Darwin – a desenat embrionii unor animale, unele „părți ale embrionilor ignorându-le, iar altele prezentându-le distorsionat, ca să pară cât mai asemănătoare între ele. Cu aceste desene false a călătorit prin toată Germania, convingând oamenii că evoluționismul era adevărat.”<sup>14</sup>

Din nefericire pentru el și din fericire pentru știință, un reputat profesor de științe naturale de la Cambridge – anume L. Agassiz – a demonstrat falsitatea desenelor lui Haeckel. Mai mult, chiar Universitatea din Jena (Germania) l-a acuzat de fals intelectual. Bietul Haeckel și-a recunoscut *șmecheria*, folosind cea mai neașteptată îndreptățire: „Sute dintre cei mai buni observatori și biologi stau sub aceeași acuzație.”<sup>15</sup>

Partea delicată a problemei este că – după un secol și jumătate de când s-a demonstrat falsitatea argumentării lui Haeckel – desenele sale, dimpreună cu *legea biogenetică*, le găsim redată în manualele de Biologie, după care învață elevii în preuniversitar și sunt prezentate ca axiome! În

---

<sup>14</sup> Ioan BUTE, *Are evoluționismul dovezi științifice?*, p. 103.

<sup>15</sup> Michael PITMAN, *Adam and Evolution*, London, 1984, p. 120, apud Ioan BUTE, *Are evoluționismul dovezi științifice?*, p. 104.

acest sens, oamenii de știință de astăzi sunt conștienți că „legea biogenetică a devenit atât de adânc înrădăcinată în gândirea biologică încât nu mai poate fi smulsă de acolo, în ciuda faptului că a fost demonstrată a fi greșită de către numeroși oameni de știință ulteriori.”<sup>16</sup>

Dar și enciclopediile din toată lumea și-au însușit acest mit biologic, prezentându-l ca pe un adevăr absolut. Este un paradox faptul că oamenii de știință, atunci când vine vorba să-L accepte pe Dumnezeu cer dovezi, dar închid cu atâta ușurință ochii la lipsa dovezilor susținerilor lor! Și apoi, ignoră cel mai elementar adevăr, anume că Dumnezeu a venit în istorie și ne-a invitat să trăim dumnezeiește, spre a ne înveșnici. Oricine poate observa că Fiul lui Dumnezeu întrupat a schimbat vectorul istoriei, dar a și împărțit istoria în două. De asemenea și pe oameni – care acceptă și care nu Învierea Sa, cum spune Sfântul Nicolae Velimirovici – dovadă nu poate fi pusă la îndoială de nimeni!

A-L accepta pe Dumnezeu în ecuația existențială însă impune anumite limitări, renunțări și un oarecare efort ce incomodează pe omul modern; în special pe cel de știință, care – în locul adevărului – propovăduiește *mituri biologice*! Desigur, cuvintele unui teolog în combaterea evoluționismului sunt totdeauna suspectate de un oarecare partizanat, dar cine ar putea pune la îndoială cuvintele unui om de știință?

Iată ce scria în urmă cu mai bine de jumătate de secol W.R. Thompson, în acest sens: „O lege a naturii poate fi stabilită doar ca inducție din fapte. Haeckel, desigur, nu a fost în stare să facă asta. Ceea ce însă a făcut a fost să aranjeze forme existente de viață animală într-o serie – începând de la simplu la complex – intercalând entități imaginare acolo unde discontinuitatea exista și apoi dând fazelor embrionului nume corespunzând stadiilor din așa-zisa secvență a evoluției.

Cazurile în care acest paralelism nu exista au fost tratate prin simplul expedient de a spune că dezvoltarea embriologică a fost falsificată (adică a făcut excepție de la regulă - n.n.). Când convergența embrionilor nu era cu totul satisfăcătoare, Haeckel a schimbat ilustrațiile lor ca să se potrivească

---

<sup>16</sup> Walter J. BOCK, *Evolution by Orderly Law*, în „Science”, vol. 164/1969, May, pp. 684-685, apud Ioan BUTE, *Are evoluționismul dovezi științifice?*, p. 104.

teoriei lui. Modificările erau mici dar semnificative. Legea biogenetică pe post de dovadă a evoluției nu are nici o valoare.”<sup>17</sup>

Cu câtă încăpățânare oamenii acceptă un fals – ce a născut atâtea deviații ideologice – dar nu reușesc să primească un adevăr atât de simplu, descoperit de Mântuitorul Hristos: Dumnezeu este Iubire. Iubirea nu poate fi negată, demonstrată, licitată, negociată etc., ci – pur și simplu – acceptată sau nu! Când o accepți descoperi că te înobilează, când nu o accepți să fii convins că te scufunzi în abisul egoismului și al singurătății!

În acest sens, Dumnezeu este Iubire și ne invită la un parteneriat permanent de iubire; un parteneriat, care – odată încheiat și susținut – ne asigură înobilarea și devenirea într-o ființă veșnică! Sfinții sunt cei care au pus în practică acest parteneriat, ieșind din limitele temporalității și operând cu veșnicia lui Dumnezeu, adică Iubirea!

Până și cei care au studiat efectele oxitocinei au ajuns la concluzia că omul a fost creat pentru a iubi și a fi iubit!

Deși mitul legii biogenetice a fost spulberat chiar din fașă, de-a lungul timpului oamenii de știință s-au încăpățânat să argumenteze evoluția și să încerce a aduce dovezi pentru a susține descendența omului din maimuță. Un lung și anevoios travaliu pentru descoperirea verigilor de legătură de la anorganic la organic și de la mamifer la om a fost consemnat de istoria ultimului secol și jumătate.

Trebuie să spunem – din capul locului – că nu există nici o singură mărturie, din multitudinea fosilelor descoperite pe tot pământul, care să se constituie într-o dovadă clar, logică și incontestabilă care ar aparține unei forme de tranziție de la o specie la alta! Dimpotrivă, o cercetare atentă a tuturor fosilelor va demonta acest mit. Dar, oamenii de știință, în dorința lor de a dovedi că au descoperit adevărul și pentru a nega Adevărul revelat – mai bine-zis pe Fiul lui Dumnezeu întrupat, adică venit în istorie – au apelat la imaginație și au elaborat teze și ipoteze care mai de care mai năstrușnice.

Pentru a face acest lucru, ei au renunțat cu foarte multă ușurință la rigoarea științifică și la logica minimală, impunând surrogate și plăsmuiri drept axiome. Astfel, o primă eroare logică a fost făcută atunci când s-a

---

<sup>17</sup> W.R.THOMPSON, *Introduction to the Origin of Species*, New York, 1956, p. 12, apud Ioan BUTE, *Are evoluționismul dovezi științifice?*, pp. 104-105.

impus ca adevăr axiomatic sintagma – *asemănarea implică descendența*. Paleontologii au fost cei dintâi care au păcătuț în acest sens.

Dorința de a-și înscrie numele în cartea recordurilor, de a-și mări prestigiul științific – într-un fel de a deveni nemuritori – i-a făcut să treacă peste *minima moralia* și să se lase robiți de propria imaginație, pe care au propus-o lumii științifice ca fiind axiomatică. În cele ce urmează, mă voi mulțumi să consemnăm falsurile istorice, pe care oamenii de știință le-au adus drept dovezi ale evoluției și descendenței omului din maimuță.

Mai întâi, trebuie să precizez că – în majoritatea cazurilor – *cercetătorii* s-au folosit de bucăți de craniu, de dinți ori părți din mandibulă, pentru a dovedi că au descoperit oasele strămoșului comun al omului și al maimuței; sau veriga de legătură maimuță – om. Ca să refaci întregul uman, plecând de la un dinte, o părticică de craniu sau o bucată de mandibulă, e nevoie de multă imaginație.

Artistul ar trebui să aibă o iscusință aparte în a reface un întreg uman, după o asemenea mărturie, dar opera sa ar fi putea o *operă de artă și nicidecum una științifică*, așa cum au susținut acești *impostori științifici*. Nu putem să facem analiza acestor *științifici* – fără a preciza faptul că oricine deschide astăzi o enciclopedie, un dicționar, un Larousse etc. crede că se află într-o expoziție de profil, ori într-un muzeu cu astfel de dovezi ale descendenței omului din maimuță – trebuie să nu uite că toate sunt „restaurări artistice pe baza unor comenzi date de paleontologi”, dar care sunt „izvorâte din propria imaginație artistică.”<sup>18</sup>

Cel de al cincilea capitol, *Actualitatea gândirii apologetice a profesorului Ioan Gh. Savin* (pp. 278-305) surprinde activitatea apologetică a părintelui academician Dumitru Popescu, care a publicat o *Apologetică rațional – duhovnicească* (pp. 279-295), dar și *Filosofia pentadică* a academicianului Alexandru Surdu (pp. 296-305).

---

<sup>18</sup> Ioan BUTE, *Are evoluționismul dovezi științifice?*, p. 110.

## CONCLUZII

Profesorul Ioan Gh. Savin rămâne unul dintre apărătorii și mărturisitorii dreptei credințe, în cel mai întunecat secol al necredinței ! Pentru convingerile sale a plătit cu ani grei de temniță, suportând mizeria și disprețul unui sistem ce urmărea decapitare intelectualilor. Militant pentru adevăr, încă din timpul studenției, după ce a luat contact cu lumea germană, în special, și cultura europeană, profesorul Savin a combătut, de la catedră, dar și în scris, toate formele de rătăcire de la Adevăr ! El nu și-a propus să fie un *apologet*, în sensul modern al cuvântului, ci și-a propus și a reușit să fie un *creștin autentic*. Pentru el, creștinismul a fost *un mod de viață*, în care omul este chemat să ajungă la asemănarea cu Dumnezeu. Însușindu-și, însă, cultura timpului a fost capabil să ajute omenirea să gândească mai clar, să folosească datele descoperirilor științifice în consolidarea credinței și apărarea *modului de viață*. Așa s-au născut tratatele sale de *Apologetică*, unde inteligența omului de la țară, fiindcă Ioan Gh. Savin era fiu de preot de țară, se poate observa cu multă ușurință. El a demascat *ignoranța*, care a înghițit multe suflete, dar nu a lăsat necriticate nenumăratele cazuri de sminteală, pe care le-au făcut absolutizările scolasticilor, ori puterea politică a papalității ! În același timp a semnalat apariția fizicii cuantice, care a revoluționat gândirea științifică, în ansamblul ei, dar care nu este pe deplin asumată de întreaga comunitate academică nici în zilele noastre.

Deosebit de **interesantă este analiza pe care profesorul Savin o face societății contemporane lui**, o analiză ce poate fi updatată pentru a înțelege mai bine ce se întâmplă astăzi: ” „*lumea noastră românească se situează pe poziții foarte felurite când e vorba de religie și de problemele suscitade de ea*”<sup>19</sup>. Și referindu-se la starea intelectualității și a țărănimii, prof. Savin consemna: „*s-ar părea deci, după aspectele vieții de oraș, că în materie religioasă suntem sau atei, sau indiferenți, sau simpli practicanți ai unei ritualistici familiare ori protocolare*”<sup>20</sup>. Și astăzi se poate observa că, departe de a fi asumat și trăit ca *mod de viață*,

<sup>19</sup> Ioan Gh. SAVIN, *Iconoclaști și apostafi contemporani*, p. 15.

<sup>20</sup> Ioan Gh. SAVIN, *Iconoclaști și apostafi contemporani*, pp. 15-16.

creștinismul a devenit o haină de sărbătoare, pe care omul o îmbracă în duminici și sărbători, uneori o duce la tămâiat la biserică, dar se dezbracă imediat ce a ajuns acasă și se îmbracă cu haina zilei sau a lumii acesteia. Țăranul român de astăzi a dispărut, satele noastre sunt pline de bătrâni neputincioși, ogoarele au rămas, în bună parte nemuncite, fiindcă tinerii au fost nevoiți să migreze spre alte locuri, pentru a câștiga o bucată de pâine. Profesorul Savin vorbea de *țăranul român...care-și ducea viața între cele două minuni ale lui Dumnezeu, pământ și cer* și care nu putea să-și deformeze simțirea și judecata, fiindcă el *credea în puterea crucii*<sup>21</sup>.

**Opera** sa, departe de a fi pusă în valoare în întregime, folosește date și experiențe științifice, în general din lumea franco-germană, atât cât putea oferi știința în prima jumătate a secolului XX. Sunt însă și intuiții deosebite, precum cele legate de moștenirea genetică, dar și analize pertinente, care demontează mitul evoluționist. De altfel, profesorul Ioan Gh. Savin a adus pentru prima dată în spațiul românesc informații legate de șubrezenia argumentelor, așa-zis, științifice și a demascat excrocheria lui Ernest Haeckel, un bun desenator și fantezist, care a reușit să deruteze întreaga comunitate academică, de ieri și de azi și să ofere, ceea ce în realitate nu a existat niciodată, etapele evoluției darwiniste. Deși demascat și condamnat de trei universități de prestigiu, el a impus ca reale desenele sale, desene ce au intrat în cărțile de biologie, tratate, dicționare, enciclopedii, ca fiind reale. Este interesant de constatat că lumea are încredere oarbă în fantezia lui Haeckel, dar manifestă reținere față de Adevărul Revelat în istorie ! De altfel, astăzi știința a făcut pași uriași în cercetare și nimeni nu mai poate accepta ipotezele secolului XIX, referitor la apariția vieții, a omului și a lumii în general. Fizica cuantică a schimbat total optica comunității academice și nici un cercetător, care se respectă, nu mai susține că se trage din maimuță ! De altfel, **știința de astăzi bate la porțile dumnezeirii**, căci Biserica propovăduiește de două mii de ani nemurirea, iar știința dovedește acest lucru prin experimentul *clonării*; Biserica binecuvântează de două mii de ani apa, iar știința ne spune că 16 ml de aghiasmă, turnată într-un vas de 100 l, purifică întreaga cantitate, iar noi ne întrebăm sau ne codim

---

<sup>21</sup> *Ibidem*, p. 17.

să luăm o înghițitură de aghiasmă în fiecare dimineață, o cantitate ce ar fi suficientă să sfințească întreaga cantitate de apă din corpul nostru; Revelația ne descoperă că lumea – cosmosul este opera lui Dumnezeu și poartă amprenta iubirii lui, iar știința ne descoperă că ultima realitate a lumii acesteia este *particula lui Dumnezeu*. De altfel, astăzi, când vorbim de cuantic și subcuantic, nu putem face abstracție de particulele subatomice, ce nu pot fi văzute și cu toate acestea sunt acceptate, agreate, crezută existența lor ! Mai mult, existența cuarcilor și faptul că ei se prezintă în *formații de trei* și nu pot fi despărțiți, este cea mai teribilă dovadă că lumea poartă amprenta Sf. Treimi ! Revelația ne descoperă un Creator al Universului, lumea științifică are reținerile ei, însă tot oameni de știință au demonstrat că întâmplarea oarbă nu poate sta la baza existenței<sup>22</sup>.

Că știința bate la porțile dumnezeirii este un lucru dovedit, dacă ar fi să analizăm rezultatele cercetărilor științifice legate de manifestarea ultimei realități materiale, în prezența unui observator, fie și a unui simplu fascicul de ADN ! Undă și particulă sunt stări ale materiei ce pot fi văzute în absența sau prezența unui observator uman ! Dar dacă e să cităm cercetările Institutelor de psihologie, psihiatrie, neurologie, etc, atunci vom observa că biologia umană se manifestă diferit, funcție de legătura omului cu divinitatea. Când omul se roagă cu adevărat, atunci traseele neuronale din corp sunt de o claritate asemănătoare celor din pruncul ce stă la sânul mamei sale, spun oamenii de știință !

Dar dacă ar fi să luăm în calcul tot ceea ce susțin oamenii de știință, referitor la glanda pineală, atunci ar trebui să spunem că *anatomistii sunt încă în căutarea sufletului*<sup>23</sup>, fiindcă lumea materială, oricât de organizată și dezvoltată ar fi, nu-i mulțumește. De altfel, este un lucru cunoscut, omul a fost creat de Dumnezeu din lut, pământ, țărână, asupra căruia a suflat, suflare de viață, *ruahul Său*, și prin aceasta i-a făcut invitația să ridice întreaga natură, la măreția dumnezeirii. De aceea, pe de o parte, omul este material, după trup și duhovnicesc, sau spiritual, după suflet. Pe de altă parte, omul este veriga de legătură dintre lumea materială și cea spirituală, iar menirea

---

<sup>22</sup> În acest sens a se vedea numai Dr. Farid Abou Rhme și Richard Feynman !

<sup>23</sup> A se vedea pe larg, Constantin BĂLĂCEANU- STOLNICI, *Anatomistii în căutarea sufletului*, ed. Albatros, București, 1981.

sau scopul său este nu doar să-și îndumnezeiască *pumnul de țărână*, ci să treansfigureze întreaga creație. Ei bine, toate aceste lucruri au fost intuite și, în parte, evidențiate de profesorul Ioan Gh. Savin.

Deosebit de important este rezultatul cercetărilor științifice asupra ochiului și al creierului uman, pe de o parte, fiindcă structura universului și structura celulelor creierului uman sunt foarte asemănătoare, pe de altă parte, fiindcă în irisul ocular sunt cuprinde virtual toate organele existente în corpul uman. Sfinții Părinți ne vorbesc despre macrocosm – Universul și despre microcosmos – omul, dar oamenii de știință de astăzi sunt de acord că atât ochiul, cât și creierul uman au foarte multe asemănări cu macro universul<sup>24</sup>. Deși cercetarea științifică a făcut pași enormi, totuși omul rămâne încă o mare taină !

**Bosonul Higgs** este poate cea mai mare provocare a vremurilor noastre și așa cum Antony Flew, din cel mai mare necredincios și adversar al existenței lui Dumnezeu a sfârșit prin a mărturisi că *există Dumnezeu*, numai contemplând *intelența materiei*, cum ar spune prof. Constantin Dulcan, la fel stau lucrurile și cu această realitate mărturisită de știință. Ce este bosonul Higgs ? Este particula care dă masă oricărei substanțe. El are o masă de circa 126 GeV (giga-electronvolți), fiind de 133 de ori mai greu decât protonul. Este știut faptul că unt și particule, precum fotonii, care compun lumina și care nu au masă ci doar energie. Însă bosonul Higgs face ca particulele din univers să nu fie haotice, să călătorească cu viteza luminii, fiindcă au masă proprie. Se vorbește despre un *câmp Higgs*, care este prezent pretutindeni și care dau măsura mesei uneia sau alteia dintre particule, atrăgându-le mai mult sau mai puțin. Bosonii aceștia modelează tot ceea ce ne înconjoară, masa fiind elementul esențial ce diferențiază o particulă de alta și care dă consistență sau existență Universului.

Deosebit de important este faptul că, urmând, în linii mari, culoarele deschise de Profesorul Ioan Gh. Savin spre cercetarea apologetică și dialogul între teologie și știință, experiența regretatului părinte academician Dumitru Popescu a rodit în lucrarea *Apologetica rațional-duhovnicească a Ortodoxiei* ! Dânsul a reușit să facă un lucru extraordinar, adică să facă

---

<sup>24</sup> A se vedea în acest sens, Henry JOM, *Celulele creierului sunt ca niște mici universuri*, [How Brain Cells Are Like Little Universes](#)

accesibilă Revelația divină omului de știință contemporan, dar să aducă o rază de lumină și teologului de astăzi, în același timp. De altfel, esența mărturisirii și mesajului său izvorăște dintr-o realitate surprinsă chiar și de anticii filozofi greci, materializată prin Întrupare, expusă de Sf. Ioan Evanghelistul, aprofundată de Sf. Maxim Mărturisitorul și nuanțată de patriarhul teologiei românești, regretatul părinte academician Dumitru Stăniloae: prezența în creație a Logosului, încă de la Facere, prin raționalitatea lumii. Lucrarea, ca și întreaga activitate a părintelui Dumitru Popescu a fost, din perspectiva noastră, un dar făcut teologiei apusene, căci profesorul Ioan Gh. Savin a împrumutat din argumentele raționale privind existența lui Dumnezeu, elaborate de Romano – Catolici, ca răspuns la raționalismul apusean, iar prin regretatul părinte academician Popescu întreaga teologie apuseană a fost invitată la un ospăț minunat: *Cunoașterea rațional – duhovnicească a lui Dumnezeu !*

La fel de importantă și deosebită este prezența academicianului Alexandru Surdu, pe culoarele gândirii teologice academice, ca unul care a preluat testamentul profesorului Ioan Gh. Savin, a înțeles foarte bine devierile filosofice și ideologice ale secolului XX și a introdus noțiunea de *filozofie pentadică*. Ne mulțumim să surprindem o realitate minunată, aceea că, în ultimă instanță, academicianul Alexandru Surdu face un îndemn atât teologilor, cât și filozofilor: *înapoi la Sfinții Părinți*, fiindcă, în ultimă instanță, ideile sale sunt născute din întâlnirea cu academicianul Dumitru Popescu, scrierile apologetului Ioan Gh. Savin, dar, cu precădere, sunt izvorâte din întâlnirea cu scrierile sf. Dionisie Areopagitul. Dacă noi toți, oamenii acestui pământ, ne-am întâlni întâi în Creatorul nostru – Dumnezeu, ar fi cu neputință să nu ne întâlnim cu plăcere unul cu altul ! Sper că acesta este, de fapt, și mesajul savantului apologet Ioan Gh. SAVIN !

## BIBLIOGRAFIE

## IZVOARE

## **BIBLICE:**

1. **BIBLIA** sau *Sfânta Scriptură*, ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (se va prescurta I.B.M.B.O.R), București, 1994.

## **PATRISTICE**

2. **Sf. AMBROZIE, *Tâlcuiri la Facere***, traducere din limba latină de Andreea Stănciulescu, ed. Cartea Ortodoxă, 2008.
3. **FILOCALIA**, vol. III, *Răspunsuri către Talasie*, trad. de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948
4. **Sf. GRIGORIE PALAMA, *Capete despre cunoașterea lui Dumnezeu***, în "Filocalia" vol. VII, traducere de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, ed. I.B.M.B.O.R., București, 2009.
5. **Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Scrieri***, parte întâi, *Omilii la Facere*, traducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, în colecția "Părinți și Scriitori Bisericești", vol. 21, ed. I.B.M.B.O.R., București, 1987.
6. **SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua***, partea întâi, trad. Pr. prof.dr. Dumitru STĂNILOAE, ed. **I.B.M.B.O.R, București, 1983.**
7. **SF. VASILE CELMARE, *Scrieri I***, studiu introductiv, traducere, note și indici de pr. prof. D.Fecioru, ed. I.B.M.B.O.R, București, 2004

## **ARHIVA**

8. **Arhiva CNSAS, *Dosar Ioan Gh. Savin*, P. 013454, vol I și vol. II**

## **DICȚIONARE, ENCICLOPEDII**

9. *Dicționarul explicativ al Limbii române - DEX*, Ed. Enciclopedică, București, 2009.
10. *Dicționar biblic*, ed. Cartea creștină – Oradea, 1995.
11. **BRIA**, pr. prof. Ioan, *Dicționar de Teologie Ortodoxa* , Ed . Sophia, București , 1981.

12. \*\*\* *Concordanță biblică tematică*, ed. Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Iași, 2000.
13. VACANT, A și MANGENOT, E, *Dictionnaire de la Theologie Catholique*, Paris, vol.I-XIV; 1909-1939
14. \*\*\* *Dictionnaire de Spiritualite ascetique et mystique – doctrine et histoire*, ed. Beauchesne, Paris, vol.I-XVI.
15. \*\*\* *Dictionnaire Apologetique de la Foi Catholique*, vol I-III, ed. Beauchesne, Paris, 1914-1916.

## MANUALE

16. ZAGREAN, pr.diac.dr. Ioan, CONSTANTIN, Pavel, *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. II, ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2003.
17. MIHALCESCU, *Dogmatica*, manual pentru Seminariile Teologice, ed. I.B.M.O, București, 1958.
18. SILVESTRU, episcop de Canev, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. III, traducere de Silvestru Bălănescu – episcopul Hușilor, ed. Credința Strămoșească, 2001.
19. CHIȚESCU, prof. Nicolae, TODORAN, pr. Prof. Dr. Isidor, PETREUȚĂ, pr. Prof. Ioan, *Teologia Dogmatică și Simbolică. Manual pentru Facultățile de Teologie*, vol.II,ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2005.

## LUCRĂRI

20. ABOU-RAHME, dr. Farid, *Și Dumnezeu a zis... Autoritatea Bibliei confirmată de știință*, Ed. Logos, Cluj-Napoca, 1998
21. BLAGA, Lucian, *Eonul dogmatic*, apărut la Ed. Cartea românească, București, 1931.
22. Idem, *Hronicul și cântecul vârstelor*, ediție îngrijită și cuvânt înainte de George Ivașcu, Ed. Tineretului, București, 1965
23. BUTE, Ioan, *Are evoluționismul dovezi științifice?*, Ed. Corgal Press, Bacău, 2014
24. CARREL, Alexis, *L'homme, cet inconnu – Omul, ființă necunoscută*, Ed. Flammarion, Paris, 1935.

25. CORNEANU, Nicolae, Mitropolitul Banatului, ediție îngrijită și redactată de Radu DIAC, ed. Anastasia, București, 2002.

26.

C

RAINIC, Nichifor, *Nostalgia Paradisului*, Ed. Moldova, Iași, 1994.

27. CULIANU, Ioan Petru, *Marrsilio Ficino (1433-1499) și problemele platonismului în Renaștere*, Ed. Polirom, Iași, 2015.

28. ΔΑΨΚΟΩ, Σ, *Ἱμᾶραφι βίζαντιν*, ed. Enciclopedică, București, 1999

29. EBEN, DR. Alexander, *Dovada lumii de dincolo*, ed. Lifestyle, traducere Constantin Dumitru Palcus, București, 2013.

30. ELIADE, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, volumul I: *De la epoca de piatră la misterele din Eleusis*, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1981, p. IX.

31. GANE, Nicolae, *Piatra lui Osman*, în *Privighetoarea Socolei*, prefață de Ilie Dan, Ed. Junimea, Iași, 1990.

32. GHERASIM, Firmilian & VLADUCĂ Ion, *Ortodoxia și eroarea evoluționistă*, ed. Scara, București, 2002.

33. HAWKING, Stephen, MLODINOW, Leonard, *Marele plan*, ed. Humanitas, București, 2012, traducere din engleză de Anca Vișinescu și Mihai Vișinescu.

34. IFTIME, Oana, *Introducere în antievoluționismul științific. Despre evoluția omului de către om*, ed. Anastasia, 2003.

35. KOVALEVSKY, Jean, *Taina originilor*, traducere de Dora Mezdrea, ed. Anastasia, București, 1996.

36. LEMENI, Adrian, IONESCU, pr.Răzvan, MIHALACHE, diac. Sorin, IOJA, Cristinel, *Apologetica ortodoxă*, vol. I, ed. Basilica, București, 2013.

37. LOVINESCU, Eugen, *Mite în Mite & Bălăuca*, Ed. Eminescu, București, 1989.

38. MEHEDINȚI, Simion, *Creștinismul românesc*, în "Chemarea Vremii", 1940.

39. MIHĂLCESCU, Mitropolitul Irineu, *Teologia luptătoare*, ed. Episcopia Romanului și Hușilor, Roman, 1994.

40. OXNARD, Charles, *New Perspective on Human Evolution*, University of Washington Press, Seattle and London, 1987.
41. PĂCURARIU, pr. prof. dr. Mircea, *Istoria Bisericii Române*, ed. Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 200.
42. POPESCU, pr. prof. dr. acad. Dumitru, *Apologetica rațional-duhovnicească a Ortodoxiei*, Ed. Cartea creștină, Alexandria, 2009.
43. Idem, *Iisus Hristos Pantocrator*, ed. I.B.M.B.O.R., București, 2005.
44. SANDU, Gheorghe, *Știință și credință. Împreună pe calea adevărului*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2007.
45. Idem, *Evoluție spre creator*, ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2003.
46. SAVIN, Ioan Gh., *Apărarea credinței, - Tratat de apologetică*, ed. îngrijită de Dora Mezdrea, postfață de Aurel SAVIN, Editura Anastasia, București, 1996
47. *Învățămintul religios în școlile secundare, seminarii și licee*, București, 1922;
48. *Biserica română și noua ei organizare*, București, Fundația culturală principele Carol, 1925;
49. *Cultură și religie*, București, Tipografia Lupta, 1927;
50. *Filosofia și istoria ei*, București, Fundația culturală „Principele Carol”, 1927;
51. *Iconoclaști și apostafi*, București, Tipografia cărților bisericești, 1932;
52. *Creștinismul și viața: biserica și sportul*, București, Editura Fântâna darurilor, 1935;
53. *Problema cultelor în România*, București, Tipografia ziarului Universul, 1937;
54. *Creștinism și comunism*, București, Fântâna darurilor, 1938;
55. *Creștinismul și gândirea contemporană*, Fântâna darurilor, București, 1940;
56. *Ce este Ortodoxia?*, București, Tipografia cărților bisericești, 1942;
57. *Teologie și istorie*, București, Tipografia cărților bisericești, 1943;

58. *Iconoclaști și apostafi contemporani*, București, Editura Anastasia, 1995;
59. *Apărarea credinței: tratat de apologetică*, București, Editura Anastasia, 1996;
60. *Mistica apuseană*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Eparhiale, 1996;
61. *Mistica și ascetica ortodoxă*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Eparhiale, 1996;
62. *Apologetica*, vol. I și II, București, Editura Anastasia, 2002-2003;
63. *Idem, Mistica Apuseană*,
64. *Idem, Apărarea credinței – Tratat de apologetică*, ediție îngrijită de Dora Mezdrea, postfațată de Aurel Savin, ed. Anastasia, București, 1996
65. RUYER, Raymond, *Gnoza de la Princeton, Savanții în căutarea unei religii*, ed. Nemira, traducere din franceză de Gina Argintescu-Amza, București, 1998.
66. ROSE, Ieromonah Serafim, *Cartea Facerii, Crearea lumii și omul începuturilor – Perspectiva creștin – ortodoxă*, trad. de Constantin Făgețean, ed. Sofia, București, 2001
67. *Idem, Nihilismul – o filozofie luciferică sau unde duce înțelepciunea acestui veac*, Ed. Egumenița, Galați, 2004.
68. STĂNILOAE, Pr. prof. dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă pentru Institutele teologice*, vol. II, ed. Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1978,
69. *Idem, Iisus Hristos sau restaurarea omului*, ed. Omniscop, Craiova, 1993.
70. *Idem, Studii de Teologie Dogmatică Ortodoxă*, ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1991.
71. *Idem, Sfânta Treime, sau la început a fost Iubirea*, ed. I.B.M.B.O.R., București, 2005.
72. *Idem, Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeirea omului*, ed. Anastasia, București, 1993.
73. *Idem, Iubirea creștină*, ed. Porto-Franco, Galați, 1993.
74. *Idem, Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, vol. I-II, ed. Cristal, București, 1995.

75. SURDU, Alexandru, *Filosofia pentadică*, volumul II: *Teoria Substanței*, Ed. Academiei Române/Ed. Ardealul, București/Tg. Mureș, 2012.

76. ȘTEFĂNESCU, Alexandru, *Nietzsche și „moartea lui Dumnezeu”*, Ed. Paideia, București, 2004.

77. THEODORESCU, Barbu, *Date istorice din viața Ligii Culturale*,

78. U

DRÎȘTE, Dr. Octavian, *Cum a creat Dumnezeu Universul din nimic*, ed. Tabor, Rm. Vâlcea, 1994,

## STUDII ȘI ARTICOLE

79. CIORAN, Emil, *Oscar Kokoschka*, în *Singurătate și destin. Publicistică 1931-1944*, ediție îngrijită de Marin Diaconu,, Ed. Humanitas, București, 1991.

80. Idem, *Lucian Blaga: Eonul dogmatic*, în *Singurătate și destin*.

81. Idem, *Psihologia șomerului intelectual*, în *Singurătate și destin*.

82. Idem, *Credință și disperare*, în *Singurătate și destin*.

Idem, *Experiența eternității*, în *Singurătate și destin*.

Idem, *Despre adevărata agonie*, în *Singurătate și destin*.

Idem, *Reflexiuni asupra mizeriei*, în *Singurătate și destin*.

Idem, *Revelațiile durerii*, în *Singurătate și destin*.

Idem, *Creștinismul și scandalul pe care l-a adus în lume*, în *Singurătate și destin*.

Idem, *Nu există nimeni*, în *Singurătate și destin*.

Idem, *Maglavitul și cealaltă Românie*, în *Singurătate și destin*.

Idem, *Erwin Reisner și concepția religioasă a timpului*, în *Singurătate și destin*.

Idem, *Viziunea morții în arta nordică*, în *Singurătate și destin*.

Idem, *Structura cunoașterii religioase*, în *Singurătate și destin*.

Idem, *Timp și relativism*, în *Singurătate și destin*.

Idem, *Noi și Hegel*, în *Singurătate și destin*.

COSTACHE, Doru, *Pierre Teilhard de Chardin sau încercarea unei perspective integrale*, în "Știință și religie.Preliminarii pentru dialog, XXI, Eonul dogmatic", 2001.

83. ENE, Petru-Viorel, *Profesorul Ioan Gh. Savin în Nota autobiografică și dosarele Siguranței*, în "Theologia pontica", nr. 3-4/2017.

84. IORGA, Nicolae, *Rânduri pentru un tânăr*, în „Neamul românesc”, numărul din 1 mai 1919.

LEMENI, Adrian, *Revoluția tehnologiei informatizate*, în „Tabor”, nr. 12/2008.

Idem, *Ideologizarea științei*, "Știință și religie.Preliminarii pentru dialog, XXI, Eonul dogmatic", 2001

POPESCU, Dumitru, *Cosmologia autonomă și cosmologia teonomă. Un aspect al teologiei românești*, în "Știință și religie.Preliminarii pentru dialog, XXI, Eonul dogmatic", 2001.

SIMPSON, G.G. *Tempo and Mode in Evolution*, New York, 1944.

STĂNILĂ, Adina, *Misterele ascunse în ADN-ul uman, un mesaj de la Dumnezeu*, în „Libertatea”, 8 noiembrie 2015.

## WEBSITE

[https://ro.wikipedia.org/wiki/Homo\\_neanderthalensis](https://ro.wikipedia.org/wiki/Homo_neanderthalensis), accesat la 15 martie 2018, orele 12.

[www.historia.ro](http://www.historia.ro), *Misterul dispariției fosilelor omului de Pekin*.

<http://epochtimes-romania.com/>, la 29.09.2013

[www.descopera.ro/dnews/12279828-descoperire-importanta-despre-omul-primitiv](http://www.descopera.ro/dnews/12279828-descoperire-importanta-despre-omul-primitiv).

[www.diocessiortodossa.it](http://www.diocessiortodossa.it), accesat 12 august 2018, orele 18, 00.

BENDING, Ben, *Trei descoperiri ale fizicii cuantice, cu impact major asupra vieții noastre*, <http://epochtimes-romania.com/news/constiinta-influenteaza-evenimente-cuante-experimente-si-dovezi---203070>, accesat la 29.09.2013, orele 15,45.

CHETA, Manuel, *ADN-ul, ce este și care este rolul său*, în "Tehnocultura", 30 aprilie 2014, p. 1. A se vedea mai pe larg și la

<https://tehnocultura.ro/2014/04/30/adn-ul-ce-este-si-care-este-rolul-sau/>, la data de 26 iunie 2018.

DREHE, Iovan, *Despre generarea categoriilor aristotelice și câteva considerații cu privire la posibilitatea ipotezei dialectice*, [www.schole.ro/files.schole\\_01\\_2010...](http://www.schole.ro/files.schole_01_2010...), accesat la 12 august 2018, orele 14, 30.

LEWIN, Roger, *Bones of Contention*, 1987, apud [wikipedia.org/wiki/Preistorie](http://wikipedia.org/wiki/Preistorie).

STĂNESCU, Mihaela, *De la materia neînsuflețită la biosferă*, cf [www.descoperă.ro](http://www.descoperă.ro), accesat la 10 iunie 2018, orele 14, 00.

THEODORESCU, Barbu, *Date istorice din viața Ligii Culturale*, în [www.cachescan.bcub.ro7boabe de griu7din viata ligii culturalep](http://www.cachescan.bcub.ro7boabe_de_griu7din_viata_ligii_culturalep).

Tiberiu M, *Misterele ADN-ului uman: Mesaj Secret sau Semnătura Creatorului*, în *Efemeride – pasiunea mistereleor*, 6 sept. 2017, p. 1. A se vedea mai pe larg și <https://www.efemeride.ro/misterele-adn-ului-uman-mesajul-secret-sau-semnatura-creatorului/>, la 26 iunie 2018.

*Trei descoperiri ale fizicii cuantice, cu impact major asupra vieții noastre*, <https://epochtimes-romania.com/news/constiinta-influenteaza-evenimente-cuantice-experimente-si-dovezi---203070>.